

Podstawowym celem dysertacji było ustalenie współczesnych konstytucyjnych i międzynarodowych standardów w zakresie przymusowego umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym, rozumianego jako każda forma skierowania osoby z zaburzeniami psychicznymi do zakładu psychiatrycznego bez jej zgody. Analizowane standardy odnoszą się zarówno do materialnych przesłanek dopuszczalności detencji, jak i gwarancji proceduralnych oraz warunków pobytu w zakładzie. Rozważono w szczególności takie kwestie jak: czy i kiedy przymusowe umieszczenie w zakładzie psychiatrycznym jest w ogóle dopuszczalne? Jaki organ powinien podejmować decyzję o umieszczeniu w zakładzie? Jak powinna być skonstruowana procedura, aby spełniać wymóg rzetelności? Jakie warunki bytowe i terapeutyczne należy zapewnić pacjentom? Analizie zostały również poddane obowiązki państwa w zakresie zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi alternatywnych względem izolacji form leczenia i wsparcia.

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy ma charakter wprowadzający i poświęcony jest przede wszystkim wyjaśnieniu medycznego i prawnego znaczenia pojęć „zaburzenia psychiczne” oraz „niepełnosprawność” oraz przedstawieniu analizowanej w pracy problematyki w ujęciu historycznym. W drugim przymusowe umieszczenie w zakładzie psychiatrycznym zostało poddane analizie jako forma pozbawienia wolności. Przedstawiono więc konstytucyjne i prawno-międzynarodowe definicje wolności osobistej oraz pozbawienia wolności. Rozdział trzeci koncentruje się na przedstawieniu materialnych przesłanek dopuszczalności przymusowego umieszczania osób w zakładach psychiatrycznych. W rozdziale czwartym zaprezentowano standardy proceduralne. Rozdział piąty dotyczy warunków przymusowego pobytu w zakładach psychiatrycznych. Ostatni rozdział poświęcony został obowiązkowi państwa w zakresie zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi dostępu do nieizolacyjnych form wsparcia i opieki.

Przedstawione w pracy rozważania doprowadziły do konkluzji, że standardy prawne w zakresie przymusowego umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym, w szczególności odniesieniu do jego dopuszczalności oraz ewentualnych materialnych podstaw, wciąż nie są jednolite. Wynika to przede wszystkim z odmiennych wizji statusu osób z zaburzeniami psychicznymi w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych z jednej strony oraz w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Konstytucyjnego z drugiej. Ta pierwsza, zgodnie z tzw. społecznym modelem niepełnosprawności, kładzie nacisk na poszanowanie autonomii wszystkich osób z niepełnosprawnością, co znajduje swój wyraz w działalności Komitetu Praw Osób Niepełnosprawnych, który potępia wszelkie formy przymusowego leczenia psychiatrycznego. W świetle orzecznictwa EKPC i TK natomiast, choć przymusowe umieszczenie w zakładzie psychiatrycznym stanowi pozbawienie wolności i wymaga do uzasadnienia szczególnie ważkich argumentów, to jednak niekiedy jest ono dopuszczalne, a nawet konieczne dla realizacji przez państwo jego pozytywnych obowiązków w zakresie ochrony życia i zdrowia. Drugim wnioskiem sformułowanym w pracy jest to, że poszanowanie wolności osobistej osób z zaburzeniami psychicznymi wymaga nie tylko wprowadzenia odpowiednich gwarancji proceduralnych chroniących przed arbitralnym pozbawieniem wolności, ale i zapewnienia odpowiednich, nieizolacyjnych form wsparcia i opieki. Znajduje to swój wyraz przede wszystkim w wyrażonym w KPON „prawie do bycia włączonym w społeczeństwo” oraz, podkreślanej przez wiele organów międzynarodowych, konieczności przeprowadzenia procesu tzw. „deinstytucjonalizacji”.